

PARADIGMA PSIHOSOCIOCENTRISTĂ ÎN EDUCAȚIE

Nina GARȘTEA, dr., conf. univ.,

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Abstract. *The article retails about education from a psychological, pedagogical and social point of view. It highlights the tendency of educational integration actions based on the psychosocialistic paradigm that seeks to identify changes in education that occur in the transition to post-modernity, which draws more attention to the pupil's personality as a social agent, stimulating activity through cooperation and offering the capability to meet the social exigencies with all the cases experiencing an increasingly pressing need of quality in education.*

Educația, din *perspectivă socio-culturală*, este un fenomen de conservare și transmitere a valorilor materiale și spirituale ce asigură continuitatea și progresul culturii și civilizației. Iar din *perspectivă psihologică*, educația este activitatea, procesul și rezultatul devenirii individului ca personalitate cu toate componentele ei: cognitivă, afectivă, volitivă, abilitară, atitudinală. Dacă ne referim la *perspectiva pedagogică*, constatăm că educația este activitatea, procesul și rezultatul influențelor exercitate asupra individului de a se forma intelectual, moral, profesional, spiritual, fizic, estetic, pentru a deveni personalitate activă și creatoare prin valorificarea potențialului său, într-un mediu favorabil, pentru adaptarea și integrarea socială [3, p. 9]. Astfel, se confirmă, în virtutea unei simbioze dialectice, tendința tot mai evidentă a unei integralizări a acțiunilor educaționale în baza unei paradigme care ar avea efecte sesizabile la nivel social, dar și personal, numită *psihosociocentristă*. Realitatea unei astfel de reorientări este cu atât mai surprinzătoare, cu cât atrage mai mult atenția asupra personalității elevului ca agent social.

Prin raporturile sale sociale, individul comunică cu lumea, reflectând asupra realității care îl înconjoară și îi preexistă. Actul lui de reflectare este asimilat unui proces de integrare a socialului, de însușire practică a lui. Procesul de cunoaștere

al elevului devine astfel dublu motivat: *social și psihologic*. Anume prin educație, individul devine el însuși, se construiește pe sine în evoluție ontologică, pe baza identității psihologice care se exprimă în capacități comportamentale. Aspectele sociale sunt omniprezente, în modalități variate și diverse, și îmbogățesc și restructurează experiența de cunoaștere, atitudinile, convingerile, concepția despre lume și viață a subiecților învățării.

Educația este un fenomen social, deoarece anume prin educație individul se socializează, el se formează în mediu social, ***prin societate, în societate și pentru societate***. În același rând, prin acțiuni educaționale, în medii favorabile, individul este susținut să-și formeze comportamentele cognitive, competențiale și atitudinale.

Paradigma psihosociocntristă este una care se bazează pe ***liniaritatea progresivă a dezvoltării*** [Apud 6, p. 69], care urmărește identificarea schimbărilor din educație ce se produc în tranziția spre postmodernitate sau către societatea postmaterială. În această societate instituțiile (a) nu se mai bazează pe *modelele tradiționale de organizare și conducere*. Respectiv, științele educației preiau ideea descentralizării managementului la nivelul sistemului, cât și a procesului educațional. Ierarhiile se aplatizează, iar orientarea spre autoorganizare se asociază cu tehnici de management al cunoașterii și inovării. Apar noi reguli, semnificațiile valorilor și credințelor variază, normele tradiționale sunt reinterpretate, întrucât societatea și școala nu numai că există în contextul legilor morale și a normelor de relaționare, dar le și transformă. După cum afirmă L. Vlăsceanu [6, p. 77], intervine un fel de *management al impresiilor* sau chestionarea *de-la-sine-înțeleș-ului* sau aspirațiilor socioeducaționale încă nereglementate pentru a activa o educație asociată specificului social.

În același context, trebuie să menționăm că are loc (b) o separare a timpului și a spațiului, o *dezvoltare a mecanismelor de delocalizare* pentru a facilita reorganizarea relațiilor socio-educaționale. Actualitatea presupune analiza și revizuirea permanentă a oricărei activități în funcție de noua cunoaștere elaborată, întrucât anume cunoașterea a devenit principala forță de producție. Are loc tot mai activ implicarea cunoașterii sociale în construirea vieții personale și demistificarea certitudinilor științifice, a științei *providențiale*. În principiu, este vorba despre implicarea activă a cunoașterii în orice construcție educațională. Plus la aceasta, a devenit tot mai proeminentă și tot mai liberă de constrângerile normelor tradiționale (c) *individualitatea*. În locul căilor prestabilite ale vieții s-au multiplicat alegerile și deciziile individuale libere. Astfel, elevii trebuie pregătiți pentru această nouă stare de existență: *de a fi individual ca individualitate*, fapt asociat în componentele sale esențiale cu acțiunile psihologice asupra celui educat. De asemenea, valorile și regulile considerate ca fiind date, de la sine înțeleș, și probate tradițional, devin virtualizate, adică validitatea lor implicată devine problematică și chestionată [Apud 6, p. 96].

Orientarea psihocntrică este axată pe individualitatea fiecărui elev și pe cunoașterea acestuia. Profesorul este preocupat de cultivarea intereselor, motivelor și dorințelor elevului. Avantajele sunt reprezentate de aspirația

către individualizarea instruirii, de stimularea capacităților intelectuale ale elevilor.

Orientarea sociocentrică conține instruirea pornind de la acțiunea în grup a elevilor și situează organizarea socială a învățării, deși din punct de vedere psihologic învățarea este individuală. Colectivul devine obiect al activității de instruire. Dezavantajele constau în uniformizarea și diminuarea rolului individualității elevilor [Apud 1, p. 69]. În felul acesta, **paradigma psihosociocentrică** este o combinare reușită a acestor două orientări, stimulând activitatea prin cooperare, dar pornind de la individualitatea fiecărui elev, care are de rezolvat, în cadrul grupului, sarcini după nivelul competențelor și de cunoaștere al lui.

În acest cadru de referință, trebuie să menționăm că succesul predării este condiționat de implicarea personală a elevului în actul educațional. Predarea devine *conștientizată* și se centrează din punct de vedere psihologic pe susținerea eului și pe antrenamentul conștient, dezvoltat în grup, pe stimularea reflecției personale cu privire la ceilalți, la propria persoană sau la interacțiunile *eu-ce-lălalt-ceilalți*. Are loc angajarea tuturor membrilor unui grup în realizarea unei atmosfere pozitive și a unui climat favorabil învățării, precum și stabilirea unor norme și principii psihosociale cu rol reglator.

O astfel de opțiune analitică implică punerea în prim plan a *individualizării* actorilor educaționali, individul devenind instanța fundamentală a activității de formare. Acesta trebuie format ca să devină tot mai creator și mai responsabil pentru propria viață, prin decizii care să-i deschidă și să-i ajute să-și determine traiectoriile de viață. Prin urmare, actualul stadiu al dezvoltării aprofundează individualizarea și o transformă în cea mai avansată formă de **societalizare**, dependentă de educație, drept, piață etc.

Paralel cu formele și condițiile de transfer al unor roluri și identități dinspre societate spre individ, are loc și transferul dinspre societate spre educație, solicitând reflexivitatea metodologică a acesteia. Elevii trebuie, astfel, formați pentru posibilitatea construirii propriei identități și pentru asumarea tot mai independentă a unei varietăți de **roluri sociale**, prin care ei se pot manifesta în acțiunile lor.

În aria reflecțiilor de mai sus se înscrie și aspectul psihologic al „funcționării” rolurilor, care presupune *construcția personală* a individului; *afirmarea sau realizarea sinelui* ce se referă la orientarea opțiunilor spre integrarea în grup, în comunitate; *permanentizarea* unei căutări reflexive a oportunităților de viață. Individualizarea școlarizării, adică a predării și învățării, se asociază, astfel, cu **individualizarea competiției competențelor** pe piața muncii. Mai multă educație presupune mai multă individualizare. Or, educația generează noi configurații ale pieței muncii și invers, dar mai ales, și una și alta accentuează individualizarea și afirmarea individuală.

În cadrul *paradigmei psihosociocentriste* reflecțiile asupra educației sunt axate pe analize economice, sociale, antropologice, psihologice care instituie educația ca un factor esențial al societății și economiei și, desigur, al construcției personale. De fapt, educația este adusă în ecuația dezvoltării pentru a fi analizată și

proiectată împreună cu alte componente ale societății în vederea asigurării unei așteptate creșteri economice și a calității vieții.

Sistemele educaționale europene au ajuns la consens în privința a trei finalități universale ale educației formale:

- socializarea culturală comună a indivizilor ca instrument de menținere a coeziunii sociale;
- susținerea creșterii economice prin furnizarea de brațe de muncă calificate;
- dezvoltarea individuală a beneficiarilor (elevilor).

Funcțiile latente ale educației sunt următoarele:

- transmiterea culturii dominante;
- menținerea controlului social;
- funcția de atent al schimbării [Apud 2, p. 64].

Rolul școlii în asigurarea ordinii socio-psihologice constă în faptul de a inculca în indivizi conștiința individualist-colectivă. Socializarea, ca un concept educațional, se referă la practicile prin care se asigură transformarea omului biologic în om social, la însușirea „societății din noi”, după cum susține E. Durkheim [Apud 2, p. 66]. În raport cu alte instanțe socializatoare, școala este un agent de control social tranzițional, asigurând domesticirea actorilor sociali în continuarea acțiunii reguloare a familiei și pregătindu-i pe subiecții săi în vederea intrării pe piața muncii. Școala este esențială din acest punct de vedere întru, cât și socializează pe elevi în regulile impersonale ale societății. Regulile de politețe, bunele maniere, punctualitatea etc. sunt deprinderi cerute individului pentru a se descurca în cariera socială postșcolară, devenind util societății.

Revenind la aspectul psihologic, distingem câțiva factori de bază ai instruirii școlare. Este vorba de *drive* (impulsul) care constrânge elevul să acționeze; *response* (răspunsul); *clues* (indicii); *reward* (recompensa). Relația dintre acești factori poate fi rezumată astfel: impulsul constrânge răspunsurile, care sunt, de obicei, de asemenea diferențiate prin indicii de alți stimuli insuficient de puternici ca să acționeze ca impulsuri, dar care se disting printr-o manieră specifică de impuls. Dacă unul din răspunsuri este urmat de recompensă, legătura dintre indicii și răspuns este întărită, așa că următoarea dată când același impuls și alte indicii apar, este foarte probabil să apară acest răspuns. Această întărire a legăturii indiciu-răspuns este esența învățării [Apud 5, p. 86].

De fapt, aceste alternative reprezintă complexitatea abordării psihosociocentriste în educație, care marchează o anumită reorientare la nivelul învățării și cer o reprezentare mai adecvată în procesul educațional. **Învățarea cu ajutorul ceilalți** sau *învățarea prin cooperare* își are un imbold epistemic major în teoriile formării imaginii de sine. *Paradigma psihosociocentristă* oferă răspunsuri pentru organizarea învățării prin cooperare, ca o filosofie educațională, ce se bazează pe faptul că participanții microgrupurilor știu că performanța lor este reciprocă, în sensul că ei dezvoltă o interdependență pozitivă a unora față de alții, ei percep că își vor putea îndeplini obiectivele educaționale doar dacă și colegii lor le vor îndeplini pe ale lor. În acest caz se pornește de la ideea că un singur elev ca membru al grupului nu poate poseda toate informațiile, abilitățile și resursele

pentru a-și duce sarcina la bun sfârșit, fiind necesară contribuția tuturor membrilor pentru un asemenea deziderat. Profesorul observă și se focalizează atât pe performanța academică, cât și pe dezvoltarea *competenței sociale* [5, p. 169].

Învățarea prin cooperare este o activitate de învățare / predare care este preplanificată și structurată. Învățarea prin cooperare se concentrează puternic pe dezvoltarea abilităților participanților în mod individual și în grup. Ea oferă, spre deosebire de lucrul în grup, o oportunitate de educație pentru participanții săi, în timp ce munca în grup este orientată spre obiective. Elementele-cheie ale învățării prin cooperare sunt următoarele: interdependența pozitivă, răspundere individuală, răspundere față în față, aptitudini sociale interpersonale și de grupuri mici, și prelucrare de grup. Aceste elemente se concentrează pe dezvoltarea **competențelor individuale și de grup** în procesul de învățare prin cooperare. În consecință, asigură responsabilitatea fiecărui membru al grupului pentru realizarea sarcinilor, promovând în același timp, spiritul de grup, concentrându-se pe o interdependență pozitivă care împiedică dezavantaje precum concurența între participanți. În loc de concurență, toți facilitează învățarea celuilalt în timp ce îndeplinește cu succes sarcina dată. Lucrul în grup, la rândul său, este orientat spre sarcini. Finalizarea lucrării este de o importanță primordială pentru a asigura elevilor o experiență de învățare cuprinzătoare. În activitatea tradițională de grup, nu se acordă atenție oportunităților egale prin promovarea spiritului de grup. De cele mai multe ori, în munca de grup, este numit un lider de grup. Astfel, există doar o oportunitate limitată pentru alți membri să joace roluri de conducere în cadrul grupului. Acest lucru afectează responsabilitatea individuală a membrilor grupului în mod negativ în activitatea de grup, datorită faptului că responsabilitatea este centrată pe liderii de grup. Deoarece nu sunt oferite șanse egale, aceasta poate deschide calea pentru concurență între membrii grupului [7].

În concluzie, *paradigma psihosociocentristă* oferă, pe de o parte, posibilitatea unui cadru propice nevoilor de dezvoltare ale elevilor, pe de altă parte, capacitatea de a satisface exigențele sociale, în ambele cazuri înregistrându-se o nevoie din ce în ce mai imperioasă de calitate în educație și, implicit, revizuirea practicii școlare. Prin urmare, *drumul dezvoltării*, după cum afirma J. Dewey, este orientat spre elevul însuși, intenționând să-i activeze experiența.

Bibliografie:

1. *Diferența dintre învățarea prin cooperare și lucrul în grup*. Disponibil la: <https://ro.esdifferent.com/difference-between-cooperative-learning-and-group-work>
2. Hatos A. *Sociologia educației*. Iași: Editura Polirom, 2006.
3. Iucu B.R. *Instruirea școlară. Perspective teoretice și aplicative*. Iași: Editura Polirom, 2008.
4. Macavei E. *Tratat de pedagogie propedeutică*. București: Editura Aramis, 2007.
5. Muntean A. *Psihologia dezvoltării umane*. Iași: Editura Polirom, 2006.
6. Negreț-Dobridor I., Pânișoară I-O. *Știința învățării. De la teorie la practică*. Iași: Editura Polirom, 2005.
7. Vlăsceanu L. *Sociologie și modernitate*. Iași: Editura Polirom, 2007.